

Cenab-ı Hak için zat, sıfat, şuanat, isim ne gibi anlamlar ifade etmektedir?

Allah'ın Zâtı: Allah'ın zâtı, idrak edilemeyecek kadar yücedir. Zira akıl ve idrak O'nun insana bir hediyesidir ve mahluk olan bu sermaye ile Allah'ın varlığı bilinebilir, ama zâtının hakikati idrak edilemez.

Mahluk olan şey mutlaka sınırlıdır. Bir başlangıcı olduğu gibi, bir nihayeti de vardır. Meselâ, göz mahluk olduğu gibi, görme sıfatı da mahluktur ve her ikisi de sınırlıdır. İnsan, bütün cisimleri göremediği gibi, kâinata faaliyet gösteren kuvvetleri, bedenlerinde vazife gören ruhları, bu âlemi dolduran melekler dünyasını da göremez. Göz gibi akıl da bir mahluktur. Allah'ın sıfatları ise sonsuz. Sınırlı olan, sonsuzu ihata edemez, kavrayamaz.

“Hakikat-ı mutlaka, mukayyed enzar ile ihata edilmez.” (Sözler, Yirmi Beşinci Söz)

Mutlak, kayıt altına alınamayan, kendisine bir sınır biçilemeyen demektir. **"Enzar"**, "nazar"ın çoğuludur, nazar ise, çoğu zaman, akıl mânâsına kullanılmaktadır. Allah'ın bütün sıfatları mutlak, sonsuzdur. Bu sıfatların kayıtlı ve mahluk olan akılla, hakkıyla, idrak edilemeyeceğini her müstakim akıl, şüphesiz, kabul eder. Sıfatı hakkıyla idrak edilemeyen, zâtının da mahiyetiyle bilinmeyeceği çok açıktır.

Hz. Ebu Bekir Efendimizin (r.a.) bu mânâyı ders veren çok ibretli bir sözü vardır.

“Allah'ın zâtının idrak edilemeyeceğini bilmek gerçek idraktır. O'nun zâtı üzerinde düşünmek ise işraktır (gizli şirk)”

Allah'ın zâtı hakkında ne düşünülse, bu düşünce aklın bir mahsulü olacaktır. Akıl mahluk olduğu gibi, düşündüğü şey de mahluk olur. Bu mahluku **Hâlık** kabul etmek ise gizli şirk demektir.

O'nun zâtının kutsî mahiyetini ancak kendisi bilir.

Allah, bizleri imana, marifete, muhabbete götürecek pek çok duygularla, latîfelerle donatmış. Bu yaratılışımız sayesinde pek çok hakikatlere muhatap olabiliyoruz.

Bunlardan birisi de Allah'ın zâtının bilinmezliği. Zira, henüz bedenimizde tasarruf eden ruhumuzun mahiyetini bilmekten aciziz.

İmam Gazâlî Hazretlerinin enteresan bir açıklaması var:

“Allah, insanlar için noksanlık sayılan sıfatlardan münezzehtir olduğu gibi, kemâl sayılan sıfatlardan da münezzehtir.”

"Mükemmel", "üstün", "noksansız" kelimeleri telaffuz edildiğinde, insanın aklında canlanan mânâlar mahlukturlar ve Allah'ın kutsî kemâli, bunlarla anlaşılacak bir kemâl olmaktan münezzehtir.

Bu güzel tespit üzerinde düşünürken, insanın ruhu ile bedeni arasındaki mahiyet farklılığı hatırimıza gelir. Hayal âlemimde, beden bütünü organlarına şuurlu verelim ve kendilerine, 'kemâl' denilince ne anladıklarını soralım.

Göze göre kemâl, miyop ve hipermetrop olma gibi kusurlardan uzak bir görme, ayak için kemâl, topal olma kusurundan azade bir yürüyüş, ciğere göre kemâl, bütün arızalardan uzak bir solunum sistemi idi. Örnekler çoğaltılabilir. Ve bunların hiçbirinin ruhun kemâlini anlamakta ölçü olamazlar. Ruhun, **"iman, marifet, ilim, ahlâk"** gibi esaslara bina edilen kemâli, organların kemâliyle anlaşılmaz. Ve ruh, organların kendilerince üstün gördükleri her türlü kemâlden münezzehtir.

İkisi de mahluk oldukları halde, bedendeki kemâl, ruhun kemâlini anlamakta nasıl ölçü olamıyorsa, elbette mahluk olan aklın anladığı ve yine bir başka mahluk olan hayalin tasvir ettiği bir kemâl ile Allah'ın mukaddes kemâlinin bir ilgisi olamaz. İşte İmam Gazâlî Hazretleri o hikmetli sözleriyle bize bu ulvî dersi vermiş oluyor.

Cenâb-ı Hakk'ın aynı, gayri, ne aynı ne de gayri olmak üzere üç çeşit sıfat ve isimleri vardır: Aynı sıfatlar Allah'ın tenzihi ve selbi sıfatlarına denir. Bunlar **Vücûd, Kıdem, Beka, Muhâlefetün lil-havâdis, Kıyâm Bi-nefsihî, Vahdâniyet'**dir. Bu sıfatlar Allah hakkında câiz olmayan mâna ve halleri bertaraf etmek için tedbir amaçlı konulmuş vasıflardır. Bu tenzihi sıfatlar iş ve icraat yapmazlar, onun için Allah'ın Zât-ı Akdes'inin aynı kabul edilmişlerdir. Yani bu sıfatlar Allah'ın Zâtının aynısıdır, başka bir mâna ve gayrılık ifâde etmezler. Mesela; Vücûd sıfatı, Allah'ın Zâtının varlığını ifâde eden bir sıfattır. Zıt mana olan ademi, yani yokluğu bertaraf eder. Kıdem, başlangıçtan münezzehtir olmasını gösterir. Bekâ ise, sonu olmamayı ifâde eder. Bu sıfatlar mevcut ve fâil değillerdir. Bir kudret, bir irâde gibi varlıkları ve tasarrufları yoktur.

Gayri sıfatlar, Allah'ın fiili olan sıfatlarına denir. Bu fiili sıfatların ise miktarı ve sınırı yoktur.

Bu fiili sıfatların çokluğu ise, Allah'ın kudret sıfatının muhtelif mevcudattaki muhtelif tecelliyatından ibarettir. Mesela; Allah'ın **kudret sıfatı** bir çekirdeğin açılmasında tecelli ederken **Fettâh** nâmını alıyor, bir canlının ölümünde **Mûmit** ismini alıyor, bir hayat bahşederken **Muhyî** ismini alıyor, canlılara rızık verirken **Rezzâk** nâmını alıyor ve hâkeza..

Bu sıfatlar, kâinat ve mahlûkatın yaratılması ile açığa ve meydana çıktıkları için, Ehli Sünnet'e göre hâdistirler. Ama bu isimlerin arka cephesinde asıl iş gören ve icra eden **Kudret sıfatı** ezeli ve ebedîdir. Onun için Allah, ezelde **Rezzâk, Muhyî, Fettâh** değildi demek, mânasız olur. Allah, ezelde Kudret itibâri ile bu gibi fiili isimlere sahipti ama tecelli ve yaratma ile bu isimler meydana çıktığından, tesmiye olarak hâdis oluyorlar. **Gayri** ismini de bu mânadan dolayı alıyor, yani tesmiye noktasından alıyor.

Ne ayni, ne de gayri olan sıfatlar ise, Allah'ın **Zâti** ve **Sübûti** olan sıfatlarına denir. Bunlar **Hayât, İlim, İrâde, Kudret, Tekvin, Sem, Basar** ve **Kelâm**'dır. Bu sıfatlar kâinatta iş ve icraat gören ve tasarruf ve tecellileri olan hakîki ve etken sıfatlardır. Bu sıfatlar selbi ve gayri sıfatlar gibi mâneviye ve tenzihi sıfatlar değildirler. Allah'ın Zâtından başka mâna ve esasları olan ama ondan da müstakîl ve bağımsız olmayan sıfatlardır. Onun için ne ayn, ne gayr mânasını ifâde eden Allah'ın Zât-ı Akdes'ine zâid ve Onunla kâim sıfatlar denilmiştir. Ne O'dur, ne de onsuz olabilir.

Şuunat-ı İlahiye: Şuunat, şe'nin çoğulu. **Şe'n** için Türkçe'mizde tam bir karşılık bulamıyoruz. En yakın mânâ olarak "**şan, hal, tavır, kabiliyet**" deniliyor.

Hâlık (yaratıcı) Allah'ın bir ismidir. Hâlıkıyet ise şe'nidir. Yâni, yaratıcı olmak, Allah'ın şânındandır. Bu hâlıkıyetini icra etmek diledi mi, bu dilemeyi, yâni bu iradeyi, ilim, kudret gibi sıfatlar takib ediyor ve **halk (yaratma)** fiili icra ediliyor. Böylece yaratılan o mahlûkta Hâlık ismi tecelli ediyor.

Rab' da Cenâb-ı Hakk'ın bir başka ismi. **Rab, yâni terbiye edici, Rububiyet (terbiye edici olmak) ise Allah'ın bir şe'ni.**

Bütün İlâhî isimler böylece düşünüldüğünde herbirinin şuunât-ı ilâhiyeden bir şe'n'e dayandığı anlaşılır.

Sevmek, lezzet almak, hoşlanmak insan için birer şe'ndir. Allah da mahlûkatını sever ama, bizim bir eserimizi sevmemiz gibi değil. İşte bu İlâhî muhabbeti, mahlûkatın sevgilerinden ayırmak için "**mukaddes**" kelimesi kullanılır. Allah da kulunun ibadetinden memnun olur. Ama, bu memnuniyet bir padişahın kendisine itaat eden bir askerinden memnuniyeti cinsinden değildir. İşte bunu zihinlere yerleştirmek için "**memnuniyet-i mukaddese**" tabiri kullanılıyor. Bunlar da şuunat-ı ilâhiyedendirler.

Allah'ın bütün mahlûkatının ihtiyaçlarını görmekte bir **lezzet-i mukaddesi** vardır. Ama bu lezzet, bizim bir fakiri giydirmekten yahut doyurmaktan aldığımız lezzet gibi

---

değildir.

“Her bir faaliyette bir lezzet nev’i vardır.” hakikatından hareket ederek kâinata nazar ettiğimizde, Cenâb-ı Hakk’ın herbir fiilini icra etmekte, herbir ismini tecelli ettirmekte bir lezzet-i mukaddesi olduğu aklımıza görünür. Bu lezzetin keyfiyetini ise akıl idrak edemez. Zira, akıl ancak mahlûkat sahasında düşünebilir.